



S. J. BAGOTSKI



## V. I. LENIN KRAKOVASSA JA PORONINISSA

Vuonna 1910 päättyi nelivuotinen pakkotyörangaistukseni ja minut toimitettiin karkotukselle Balaganin kihlakuntaan. Sieltä karkasin kohta ulkomaille ja asetuin asumaan Krakovaan, lähelle Venäjän rajaa. Hallitsin vähän puolan kieltä ja pääsin jatkamaan pakkotyövankeuden keskeyttämiä lukujani Krakovan yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa.

Venäläisiä poliittisia siirtolaisia ei Krakovassa ollut saapumishetkelläni, ja tunsin itseni irroitetuksi Venäjän poliittisesta elämästä.

Palattuani klinikasta kesäkuun alkupäivinä 1912 löysin pöydältäni kirjeen, jonka oli lähettänyt Pariisista Ljudmila Nikolajevna Stal. Hänen kanssaan olin kirjeenvaihdossa poliittisten pakkotyövankeiden avustamista koskevista asioista. Olin siihen aikaan Poliittisten vankien krakovalaisen avustusliiton sihteeri, ja Ljudmila Nikolajevna johti Poliittisten vankien intellektuaalisen avustamisen pariisilaista komiteaa. L. N. Stal tiedotti minulle, että Krakovaan saapuu kohdakkoin toveri Uljanov puolisoineen, ja pyysi auttamaan heitä ensi aikoina järjestäytymään tuntemattomassa kaupungissa.

Kohtaamispaikka oli määrätty kaupungin keskiosan ympäri kulkevalle Pliantyn puistokadulle, yliopistotalon vastapäätä.

Uljanovien saapumispäivänä menin hyvissä ajoin sovittoon paikkaan ja istahdin eräälle penkille punaisen yliopistotalon vastapäätä. Oli aurinkoinen kesäpäivä. Lapsia leikki ympärilläni. Yliopistosta tuli pieninä ryhminä ylioppilaita. Tarkkailin jännittyneenä ohikulkevia hakien katseellani Leniniä, jota en ollut koskaan tavannut, mutta jota pidin jostain syystä kookkaana leveäharteisena mustapartaisena miehenä.

Kului puolisen tuntia yli sovitun ajan. Vieressäni olevat penkit täyttyivät. Eräälle lähimmälle penkille istuutui vanhemmanpuoleinen pariskunta — miehellä oli koppahattu päässä, hänellä

oli pieni parta, nainen oli vaatimattomasti pukeutunut. Mutta minä en kiinnittänyt heihin huomiota. Aloin jo hermostua ja kävelin kärsimättömänä edestakaisin.

Yhtäkkiä nainen nousi ja kysyi epäröivästi:

— Anteeksi, te nähtävästi jotakuta odotatte? Ettekö ole Bagotski?

— Siis te olette Uljanoveja! — huudahdin minä. — Odotamme jo pitkän aikaa toisiamme istuen miltei vierekkäin.

Purskahdimme kaikki nauruun ja kättelimme toisiamme.

Niin alkoi tuttavuuteni Vladimir Iljitšin kanssa. Hän ei ollut lainkaan sen näköinen kuin olin olettanut hänen olevan. Edessäni oli keskikokoinen mies, jolla oli hieman mongolilaiset kasvopiirteet ja pieni ruskehtava parta. Sirrisilmien vilkas katse, iloisa hymy ja käytöksen yksinkertaisuus vetivät heti puoleensa.

Uljanovit olivat jättäneet matkatavaransa asemalle. Ne oli haettava sieltä ja oli ajateltava yösiijaa ensi aluksi, kunnes löydetään asunto. Lähdimme Pliantya pitkin asemalle päin.

Matkalla Vladimir Iljitš esitti minulle muutamia kysymyksiä, jotka koskivat elämääni Krakovassa. Sitten keskustelu siirtyi Krakovan elämän yleispoliittisiin kysymyksiin, muun muassa paikallisten viranomaisten suhtautumiseen poliittisiin siirtolaisiin.

Galitsialla, joka kuului Itävalta-Unkariin, oli päinvastoin kuin niillä osilla Puolaa, jotka olivat Saksan ja tsaari-Venäjänsä valloittamia, suhteellinen poliittinen vapaus. Se, että Krakovassa asui huomattava määrä puolalaisia poliittisia siirtolaisia ja mielipiteiltään vasemmistolaisista intelligenssiä, painoi erikoisen leiman Krakovan yhteiskunnallisen elämän yleiseen järjestykseen. Usein pidetyt selostukset yhteiskunnallis-poliittisista aiheista lukuisissa klubeissa ja järjestöissä, vilkkaat keskustelut ja väittelyt tunnetuissa Mihalikin, Bizanssin ja Drobnerin kahviloissa vetivät paikallisia yhteiskuntapiirejä poliittisten ja vallankumouksellisten intressien piiriin. Se vaikutti lehdistöön ja virkakoneistoon. Krakovan yhteiskuntapiirit, jotka haaveilivat Puolan itsenäisyydestä, vihasivat tsarismia ja suhtautuivat myötämieleisesti kaikkiin itsevaltiutta vastaan taisteleviin. Krakovassa toimi avoimesti vallankumouksellisten puolueiden kustantamoja. Niinpä siellä ilmestyivät Puolan ja Liettuan Sosiaalidemokraattisen puolueen äänenkannattajat „Przeglad” („Katsaus”), „Czerwony Sztandar” („Punainen Lippu”), asui enemmän tai vähemmän vakinaisesti Puolan vallankumouspuolueiden keskuskomiteain useita jäseniä.

Tästä keskustellen me kävelimme Florianin brahmalle — Krakovan kaupunkia joskus ympäröineen muurin portille ja käännyimme Florianinkadulle. Tältä kadulta lähtevällä eräällä poikkikadulla sijaitti ylioppilaiden kasvisruokala „Zdorowe”.

Uljanovit suostuivat mielellään käväisemään siellä aterialla. Ruokalassa oli siihen aikaan päivästä vähän väkeä ja siellä me saatoimme jatkaa vapaasti keskusteluumme.

— Miten paikallinen poliisi suhtautuu poliittisiin siirtolaisiin? — kysyi Vladimir Iljitš.

Vastasin, ettei siinä suhteessa ole mitään pelkäämistä. Krakovassa vallinnut vihamielisyys tsaarin itsevaltiutta kohtaan oli tehnyt paikalliset poliisielimet „kohteliaammiksi” poliittisia siirtolaisia kohtaan kuin missään muussa Euroopan kaupungissa.

Esimerkkinä kerroin tapauksen Krahelskajasta, joka oli tehnyt murhayrityksen Varsovan kenraalikuvernööriä Skalonia vastaan. Epäonnistuneen murhayrityksen jälkeen Krahelskaja oli paennut Galitsiaan ja asettunut asumaan Krakovan lähiseudulle. Saatuaan tsaarin hallituksen nootin Krahelskajan luovuttamisesta Itävalta-Unkarin hallitus oli taipuvainen täyttämään tämän pyynnön. Mutta Krakovan yhteiskuntapiirit löysivät pian ulospääsyn: Krahelskaja „annettiin miehelään” puolalaiselle ylioppilaalle, Itävallan kansalaiselle. Se oli valeavioliitto, mutta Krahelskaja sai Itävallan kansalaisuuden eikä Itävallan lakien mukaan häntä voitu luovuttaa. Sanottakoon, että tsaarin viranomaisten vaatimusten tyydyttämiseksi muodollisesti Krahelskaja vedettiin oikeuteen, joka käsitteli jutun Wzdowicyssa (lähellä Krakovaa). Oikeusjuttu päättyi Krahelskajan julistamiseen syyttömäksi, ja oikeusistunnossa läsnäollut monilukuinen yleisö otti tuomion vastaan suosionsoituksin.

Sitten Vladimir Iljitš kysyi, etteikö rajan läheisyys helpota Krakovassa asuvien poliittisten maanpakolaisten varjostamista tsaarin ohranan taholta.

Rajan läheisyys tietystikin helpotti poliittisten maanpakolaisten varjostamista. Tietenkin Krakovassa oli ohranan asiamiehiä, mutta he eivät saaneet tukea ja olivat sen tähden suhteellisesti vaarattomia. Sattui sellaisiakin tapauksia, että Krakovan poliisivirkailijat jopa varoittivat poliittisia emigranteja siitä, että näitä varjostettiin.

Sitten erään kerran Vladimir Iljitšin luo tuli moskovalainen työmies Šumkin viedäkseen illegaalista kirjallisuutta rajan ylitse. Ulkoasullaan ja perin konspiratiivisella käytöksellään hän veti puoleensa Krakovan poliisin huomion. Vladimir Iljitšin luona kävi poliisivirkailija ja kysyi, tunteeeko hän hyvin Šumkinin ja onko hän varma tämän poliittisesta luotettavuudesta. Saatuaan myönteisen vastauksen poliisi jätti Šumkinin rauhaan. Muutama päivän kuluttua Šumkin vei onnellisesti rajan yli kirjallisuuden.

Ruokalasta menimme asemalle. Aseman lähellä sijaitsevasta hotellista löytyi vapaa huone, josta avautui näköala Pliantylle;

me veimme matkatavarat hotelliin. Samalla sovittiin, että seuraava päivä käytetään asunnon etsimiseen. Varhain aamulla menin Uljanoveille. Nadežda Konstantinovna ei vielä ollut lähtövalmis, ja Vladimir Iljitš ehdotti, että lähtisimme kävelemään Pliantyn puistokadulle. Hän alkoi heti puhua häntä erikoisesti kiinnostaneesta kysymyksestä, joka koski mahdollisia illegaalisia yhteyksiä Venäjälle, ennen kaikkea niiden tovereiden lähettämistä salaa rajan yli, joiden pitäisi tulla hänen luokseen.

Harkittuani asiaa ehdotin seuraavan suunnitelman. Krakovan luona oli niin sanottu rajavyöhyke, joka ulottui 30 kilometrin päähän rajalta. Itävallan ja Venäjän hallituksen välisen sopimuksen mukaan tällä vyöhykkeellä asuvilla henkilöillä oli oikeus ylittää raja „puolipasseilla” — ylimenotodistuksilla, joissa ei ollut valokuvaa. „Puolipasseja” käyttivät tavallisesti hyväksi talonpojat, jotka saapuivat tuotteineen kaupparille, ja työläiset, jotka asuivat toisella puolen rajaa ja työskentelivät toisella puolen. Paikallisen rajankäynnin valvonta oli varsin ylimalkaista. Oli mahdollisuus käyttää hyväksi yhteyksiäni krakovalaisiin työläisiin, jotka kuuluivat Poliittisten vankien avustusliittoon, ja saada heidän kauttaan „puolipasseja”.

Tämä suunnitelma miellytti kovasti Vladimir Iljitšiä.

Uljanovit tahtoivat saada sellaisen asunnon, joka olisi lähellä metsää ja vettä, ja samalla aivan tavallinen ja halpa. Näitä ehtoja vastasi Krakovan esikaupungissa sijaitseva Zwierzinec, jossa asui pääasiallisesti työläisiä. Sieltä oli lähellä Volskin metsä ja aivan vierellä Visla-joki. Sinne me lähdimmekin. Asunnot olivat siellä melko alkeellisia ja talot aivan rempallaan. Vihdoin löysimme sopivan, kahden huoneen ja keittiön asunnon verrattain hyvin säilyneestä talosta. Uljanovit vuokrasivat sen. Oli hankittava huonekaluja. Nadežda Konstantinovna päätti tehdä sen itse luottaen siihen, että tiesi puolan kielen, jota oli kuullut lapsuudessaan.

Tulin heille kolmantena päivänä. Huonekalut oli jo hankittu ja pantu paikoilleen: kaksi kapeaa rautasänkyä, kaksi tavallista pöytää, kirjahylly ja muutamia tuoleja sekä keittiössä pieni pöytä ja jakkarointa. Kirjat ja sanomalehdet oli otettu pakkauksesta ja levitetty pöydälle ja ikkunalaudoille. Vladimir Iljitš kirjoitti jotain. Nadežda Konstantinovna kutsui minut tulemaan heille ensimmäiselle teelle.

Koska en tahtonut häiritä Vladimir Iljitšin työntekoa, en tohtinut toistaa vierailuani. Mutta muutaman päivän kuluttua Vladimir Iljitš itse tuli luokseni vierailulle ja ehdotti lähtemään kävelylle metsään ja samalla käymään matkan varrella uimassa.

\* \* \*

Elokuun alussa lähdin Makovin kylään, joka sijaitsi noin 40 kilometrin päässä Krakovasta, viettäakseni siellä toisen puolen ylioppilaslomastani. Ennen lähtöä kerroin Vladimir Iljitšille, että Makov sijaitsee Babia-Guran juurella, mistä avautuu laaja näköala koko Tatran vuoristojonoon. Jättäessään minulle hyvästit Vladimir Iljitš sanoi:

— Tulen käymään ja kiipeämme Babia-Guran huipulle.

Parin viikon kuluttua näin Vladimir Iljitšin tulevan asuntoani kohti. Hän oli ajanut Makoviin polkupyörällä ja tuli sisälle yltäänsä pölyssä ja väsyneenä, moittien Galitsian kehoja teitä.

Babia-Guralle oli lähdeittävä ennen illan tuloa, jotta nousun puolivälissä voitaisiin yöpyä matkailijamajassa, jota paikkakunnalla sanottiin „shroniskoksi” (suojapaikaksi). Teen jälkeen menimme taloni lähellä olevalle kukkulalle, jotta Vladimir Iljitš olisi saanut levähtää matkan jälkeen. Noin kello kuusi illalla me söimme illallisen ja lähdimme polkupyörillä naapurikylään Zavojaan, joka sijaitsi aivan Babia-Guran juurella. Jätettyämme polkupyörät pieneen ravintolaan me lähdimme loivaa polkua ylös. Kohta polku vei metsään. Alkoi hämärtää. Valittavasti olimme jättäneet polkupyörille lamppumme. Polku kiemurteli. Toivoen oikaisevan matkaa Vladimir Iljitš ehdotti, että mentäisiin suoraan ylös. Nousimme nopeammin ja ylitimme aika ajoittain polun, mutta yhtäkkiä huomasimme, ettei polku enää sattunutkaan eteemme. Pääteltyämme sen jääneen vasemmalle, me käännyimme sinne päin, mutta polkua ei löytynytkään. Aloimme etsiä sitä eri suunnilta. Sekään ei auttanut. Ei jäänyt mitään muuta ulospääsyä, kun mennä suoraan ylös. Oli jo pimeä ja me etenimme hitaasti törmäten yhtä mittaa joko pensaisiin tai kantoihin. Meitä uhkasi yön viettäminen metsässä. Yhtäkkiä välähti valo. Kiiruhdimme sinne. Mitä peijakasta! Se oli lahon puun fosforivaloa. Menimme eteenpäin. Taaskin edestä näkyi jotain valoa. Kohta valo muuttui selveemmäksi. Erotimme kaksi valaistua ikkunaa. Löysimme oven ja menimme avaraan huoneeseen. Keskellä oli suuri hella, jolla kiehui iloisesti suuri teepannu ja oli erilaisia matkailijan astioita. Pöydän ääressä ja lavitsoilla oli kymmenisen henkeä. Lattialla oli aukaistuja selkäreppuja. Olimme shroniskossa. Syötyämme illallisen ja annettuamme vahdille tehtäväksi herättää meidät kello neljältä aamulla kävimme lavitsoille ja matkasta väsyneinä nukahdimme melkein heti.

Aamulla kuulin unen läpi Vladimir Iljitšin äänen:

— On jo seitsemän eikä meitä ole herätetty! Auringon nousu jäi näkemättä.

Kutsuimme vahdin.

— Katsokaa, paanit, ikkunaan,—sanoi hän hymyillen,—ulkona on sellainen sumu, ettei näe kahden askeleen päähän. Ajattelin, että teidän on parasta levätä.

Oli todella kova sade. Ei näkynyt mitään paitsi vaalean ruskeaa sumua. Ei kannattanut lähteä korkeammalle. Kysyimme vahdilta, oliko toivoa sään parantumisesta. Hänen vastauksensa ei ollut ilahduttava: ennen huomista ei ollut odotettavissa muutosta säähän.

Näin ollen suunnitelmamme epäonnistui. Emme voineet odottaa seuraavaan päivään, koska Vladimir Iljitšin oli oltava illalla Krakovassa.

Laskeuduimme alas rankkasateessa. Otettuamme Zavoiaassa pyörämme lähdimme suurella vaivalla ajamaan sateen lioittamaa tietä Makoviin. Epäonnistuminen ei lannistanut Vladimir Iljitšiä.

— Ensimmäisenä vapaapäivänä taas tulen,—sanoi hän hyvästellessään.

Ja todellakin, ei kulunut kahta viikkoa, kun Vladimir Iljitš saapui Makoviin (tällä kertaa rautateitse). Zavoiaan menimme jalan ja sieltä pääsimme onnistuneesti shroniskoon. Mukaan otettu lyhty helpotti suuresti kulkuamme.

Vahti otti meidät vastaan vanhoina tuttavina ja lupasi herättää olipa sää millainen tahansa. Kello neljä aamulla. Oli taaskin sumua, muttei niin paksult kuin edellisellä kerralla. Vahdin sanojen mukaan huipulla saattoi olla ihan selkeää.

Menimme ylemmäksi pitäen suuntana punaisia merkkejä kivissä, jotka olivat tienviittoina. Olimme jo huipulla, mutta sumu ei ollut hälvennyt. Näimme vain muutaman metrin päähän. Päätimme odottaa ja samalla murkinoida. Puolen tunnin kuluttua sumu alkoi vähetä, ja eteemme avautui ihana näky. Kauempana kulki auringon kirkkaiden säteiden valaisema pitkä Tatran vuorijono, joka ikään kuin riippui ilmassa. Alhaalla oli kaikki vaahdolta näyttävän sumun peitossa.

Vladimir Iljitšin katse loisti:

— Näettekö, ponnistuksemme eivät menneet hukkaan!

\* \* \*

Uljanovien asunto Zwierzinecissä osoittautui epämukavaksi. Se sijaitsi kaukana asemalta, missä Vladimir Iljitšin oli käytävä joka päivä lähettämässä kirjeitä (jotta hänen kirjoituksensa „Pravdaan” eivät olisi myöhästyneet, lähetti hän ne aina yöjunalla).

Uljanovit löysivät asunnon uudesta talosta läheltä asemaa, Lubomirskinkadulta. Taloja oli rakennettu vain kadun toiselle

puolelle. Uljanovien asunnon ikkunoista avautui laaja näköala pitkin rajaa levittäytyneille pelloille.

Kohta asunto sai omalaatuisen kodikkaan asun. Tuntui henkisen työn ilmapiiri. Pöydillä ja ikkunalaudoilla oli kasoittain kirjoja, sanomalehtiä ja käsikirjoituksia. Ensi silmäykseltä näytti, että ne olivat huolimattomassa järjestyksessä. Mutta todellisuu-  
dessa kaikki oli sijoitettu Vladimir Iljitšille tunnetussa järjestyk-  
sessä: hän aina löysi heti tarvitsemansa kirjan tai artikkelin.

Uljanovien siirryttyä Lubomirskinkadulle meistä tuli naapureita ja aloimme kohdata toisiamme useammin. Se tarjosi minulle mahdollisuuden seurata Vladimir Iljitšin jokapäiväistä elämää. Kun sitä ennen olin tuntenut Vladimir Iljitšin suurena teoreetikkona, niin nyt käsitin, millainen nerokas organisatorinen kyky hänellä oli. Tavattomasti kehittynyt poliittisen tilanteen tunto antoi hänelle mahdollisuuden arvostaa poliittiset olosuhteet ja joukkojen mielialan hyvin pienten, muilta huomaamattomiksi jääneiden tosiasioiden perusteella.

Uljanovit elivät erittäin vaatimattomasti. Kirjallinen työ oli heidän perustulolähteenään. Mutta sitäkään ei ollut säännöllisesti. Sensuuriolot vaikeuttivat V. I. Leninin teosten julkaisemista tsaari-Venäjällä. Äidin ehdottamasta avusta (äiti sai eläkettä miehästään) Vladimir Iljitš kieltäytyi. Hän ei ottanut mielellään vastaan sukulaisiltaan edes pientä elintarvikelähetystä, vaan tavallisesti vakuutteli heille, että „nyt ei ole puutetta...” Vain äärimmäisissä tapauksissa hän suostui väliaikaisesti siihen, että puolueen kassasta maksettiin hänen työstään.

Vallankumouksellisen työväenliikkeen uusi nousu Venäjällä edisti Vladimir Iljitšin yhteyksien nopeaa laajenemista vallankumouksellisiin ryhmiin maamme tärkeimmissä teollisuuskeskuk-  
sissa. Alussa kirjeenvaihto Venäjälle oli vähäistä, mutta se kasvoi nopeasti ja nousi muutamaan sataan kirjeeseen kuukaudessa. Kirjeenvaihdosta huolehti Nadežda Konstantinovna; hänen oli joskus istuttava kirjeiden parissa myöhäiseen iltaan. Vain vähäinen määrä Venäjältä lähetettyjä kirjeitä saapui välittömästi Uljanovien krakovalaisella osoitteella. Suurin osa kirjeistä lähetettiin eri maihin poliittisesti puolueettomille henkilöille, useimmiten ulkomaalaisille, ja vasta sieltä Krakovaan. Kirjeet olivat salakirjoitettuja. Nadežda Konstantinovna osasi tulkita ne. Salaisimmista kysymyksistä kirjoitettiin kemiallisella musteella ulkoisesti täysin viattoman kirjeen rivien väliin. Kaikkein tärkeimmät asiat sitä paitsi šiferoitiin.

Kohta löydettiin sopiva keino kirjeiden lähettämiseksi Venäjälle, mikä teki mahdolliseksi välttää ankaraa sensuuria, joka tarkasti ulkomailta saapuvat kirjeet. Paikallisten työläisten avulla, joihin minulla oli kosketus, onnistuttiin löytämään muu-

tamia luotettavia talonpoikia, jotka kävivät säännöllisesti Venäjän puolelta Krakovassa kauppatorilla. Pienestä palkkiosta ja usein ilman mitään maksua he suostuivat viemään kirjeitä rajan yli ja panemaan ne venäläisiin postilaatikoihin, mistä ne menivät edelleen kuin kotimaan kirjeet ohittamalla erikoissensuurin.

Vladimir Iljitš teki työtä aamubarhaasta iltamyöhään, mutta työnteko ei uuvuttanut häntä. Mitä enemmän oli työtä, sitä suurempaa innostusta ja sisäistä tyydytystä hän tunsi. Hän jakoi aikansa niin, että hänelle jäi joka päivä parisen tuntia lepoon. Kiihkeänä luonnon ihailijana hän vietti nämä tunnit pyöräily- tai kävelymatkoilla Krakovan ympäristössä; kun aika salli, hän suoriitti pitempiä turistiretkiä.

Useimmiten Vladimir Iljitšin seuralaisena oli Nadežda Konstantinovna. Mutta terveytensä takia hän ei aina voinut seurata Iljitšiä. Pienen venäläisen siirtokuntamme kaikki jäsenet eivät osallistuneet Vladimir Iljitšin retkiin kaupungin ulkopuolelle. Tapahtui omintakeinen jakautuminen „puolueiksi”. Retkien kannattajia nimitettiin leikkillisesti „progulisteiksi” (ven. sanasta „progulka” — kävelymatka) ja elokuvien kannattajia „cinemisteiksi”, Vladimir Iljitš oli „hurjapäinen progulisti”, niin kuin Nadežda Konstantinovna sanoi Iljitšin äidille lähettämässään eräässä kirjeessä.

Minä kuuluin „progulistien puolueeseen”, ja sen tähden Vladimir Iljitš pistäytyi usein luonani. Mutta valmistautuessani valtion tutkintoihin yritin joskus kartella matkoja. Vladimir Iljitš oli taipumaton ja vakuutteli minulle, että matkaan tuhlattun ajan voin virkistytyäni nopeasti korvata. Me tavallisesti ajoimme Volskin metsään ja lähiseudun kyliin. Vladimir Iljitš tarkkaili huolellisesti paikallisen väestön elämää. Hän sanoi, että puolalaiset kylät muistuttavat venäläisiä ja ovat lähempiä hänelle kuin länsieurooppalaiset. Nähdessään puolalaisten talonpoikien köyhyyden hän ilmaisi varmuuden, että he tajuaivat sosialismin aatteet pikemmin kuin länsieurooppalaiset talonpojat.

Vladimir Iljitšin työpäivä oli tarkasti määrätty. Hän heräsi noin kello kahdeksalta ja suoritti millä säällä tahansa pienen aamukävelyn. Aamiaisen jälkeen hän ryhtyi työhön. Kello 10 tienoilla saapui ensimmäinen posti, joka oli mielenkiintoisin, sillä siinä oli sanomalehtiä Venäjältä. Niiden sisältö määritteli pääpiirteissään sen päivän työn: sanomalehdet antoivat aiheita vuoronmukaisille kirjoituksille „Pravdaan”. Siihen mennessä saapui tovereita. Vladimir Iljitš pohti heidän kanssaan ajankohittaisia kysymyksiä ja jakoi kirjalliset tehtävät. Kirjeet annettiin Nadežda Konstantinovnalle, joka ryhtyi heti kirjoittamaan vastauksia kaikkein kiireellisimpiin. Vladimir Iljitš meni huonee-



seensa ja lähimpien tuntien aikana hänen luokseen oli mahdoton päästä.

Vain poikkeustapauksissa, kun saapui tovereita Venäjältä, tätä järjestystä rikottiin. Vladimir Iljitš piti tärkeimpänä asiana keskusteluja saapuneiden kanssa.

Kello kahden tienoilla oli päivällisaika. Taloutta hoiti Nadežda Konstantinovna. Hänen keittotaitonsa muiden, tärkeimpien tehtävien vallitessa ei antanut erikoisen hyviä tuloksia. Mutta Vladimir Iljitš ei ollut oikukas ja rajoittui sutkauksiin kuin esimerkiksi, että hänen on syötävä liian usein „paistia” tarkoittaen keitettyä pohjaan palanutta lihaa.

Päivällisen jälkeen työ jatkui. Noin viiden ajoissa Vladimir Iljitš teki tauon ja lähti kaupungin ulkopuolelle kävelyille tai pyöräilylle. Talvella kävelymatkat vaihtuivat luisteluun. Ken näki tämän nuorukaismaisesti reippaan, iloisen luistelijan, joka teki monimutkaisia kuvioita jäällä, ei olisi ajatellutkaan, että siinä on vallankumouksellisen proletariaatin suuri johtaja ja teoreetikko.

Iltapostin saapumishetken mennessä, noin kello seitsemäksi, Vladimir Iljitš palasi kotiin ja jatkoi työskentelyään iltamyöhään. Kello yhdeksitoista yöllä — pikajunan lähtöön Venäjälle — hän vei itse kaikki kirjeet asemalle, jotta ne joutuisivat nopeammin Pietariin, „Pravdan” toimitukseen.

Iltaisin Uljanovien luokse joskus kokoontui pieni ryhmä tovereita. Teetä juodessa käytiin keittiöpöydän ympärillä vilkasta keskustelua ajankohtaisista kysymyksistä. Vladimir Iljitš otti tavallisesti niihin vilkkaasti osaa. Hänellä oli erinomainen taito ohjata keskustelua siten, että kanssakeskustelijoista tuntui kuin he itsenäisesti olisivat tehneet tämän tai toisen johtopäätöksen, vaikka sitä ennen olivat joskus ajatelleet aivan toisin. Vladimir Iljitš opetti toisille huomaamattomalla tavalla omaa materialistista ajatusmenetelmäänsä. Hänen yksinkertaisuutensa, vaatimattomuutensa ja lämmin, toverillinen suhtautumisensa loivat tasa-arvoisuuden ilmapiirin. Hän ei koskaan antanut keskustelutoverien tuntea hänen älyllistä paremmuuttaan.

\* \* \*

Syksyllä 1912 Vladimir Iljitšin huomio oli kiintynyt IV Valta-kunnanduuman vaaleihin.

— Vaalien tulee näytellä järjestävää osaa työläisten yhteeliittämisessä puolueen perustunnuksien ympärille, — Vladimir Iljitš sanoi.

Hän syventyi kokonaan vaaleihin liittyviin kysymyksiin. Jopa kävelyilläkin Vladimir Iljitš usein kajosi tätä aihetta, vaikka

tavallisesti noilla matkoilla vältteli puhumasta jokapäiväiseen työhön liittyvistä kysymyksistä.

Duuman taantumuksellinen vaalilaki asetti työläisvalitsijoille joukon esteitä. Hallinnollinen käytäntö teki nämä esteet miltei ylipääsemättömiksi. Vaalien kuuriajärjestelmään ja niiden kolmeasteisuuteen liittyivät vielä legaalisisa vaalikokouksissa puhuneiden valvutuneimpien työläisten pidätykset. Monimutkaisia olivat myös suhteet menševikki-likvidaattoreihin, sosialistivallankumouksellisiin ja trudovikkeihin, jotka esiintyivät kovaaäänisin tunnuksin.

Vladimir Iljitš oli sitä mieltä, että bolševikkien on esiinnyttävä terästyin tunnuksin ja luovuttava millaisten tahansa sopimusten tekemisestä menševikki-likvidaattorien, sosialistivallankumouksellisten tai trudovikkien kanssa. Hänen mielestään oli heitettävä syrjään kaikenmoinen mandaattien määrällinen tavoittelu.

— Nykyisen vaalilain voimassa ollessa,— puhui hän,— emme voi kuitenkaan laskea saavamme huomattavaa määrää edustajapaikkoja työläisille. Paljon tärkeämpää on se työläisten äänimäärä, joka on annettu bolševikkien puolueen ehdokkaille. Se osoittaa, miten voimakas on vaikutuksemme proletariaattiin.

Vaalien tulos pääpiirteissään tyydytti Vladimir Iljitšiä. Häntä ilahdutti se seikka, että bolševikkeja oli äänestänyt toista miljoonaa työläistä ja menševikki-likvidaattoreja vain noin kaksisataa tuhatta.

Vaalien jälkeen Vladimir Iljitš katsoi välttämättömäksi ottaa yhteyden IV Duuman vastavalittuihin bolševikkiedustajiin.

Joulukuun lopulla (vanhaa ajanlaskua) pidettiin Krakovassa puolueytöntekijän osanotolla Keskuskomitean neuvottelukokous, joka nimitettiin konspiratiivisista syistä „Helmikuun” neuvottelukokoukseksi. Leninin, Stalinin ja Krupskajan lisäksi neuvottelukokoukseen osallistuivat Duuman bolševikkiedustajat: Petrovski, Sagov, Muranov, Badajev ja Malinovski sekä myös Trojanovski, Rozmirovitš ynnä muut.

Enemmistö edustajista käytti ensi kerran hyväksi edustajan oikeuksia ja saapui legaalisisilla ulkomaanpasseilla. Yksistään Muranov ei vielä luottanut edustajankoskemattomuuteensa ja saapui vanhaa, „luotettua tapaa” hyväksikäyttäen, so. ylitti illegaalisesti rajan. Saatuaan siitä tietää Vladimir Iljitš nuhteli tuossa paikassa kaikkien läsnäollessa hieman hämmästyntä Muranovia:

— Ajatelkaa, miten olisi käynyt, jos olisitte palanut rajalla! Millaiseen asemaan olisittekaan saattanut koko puolueyhmän!

Mutta Vladimir Iljitšin äänensävyistä ja hymystä voitiin nähdä, että hän käsitti erinomaisesti Muranovin epäluottamuksen niinsanottua edustajankoskemattomuutta kohtaan. Myö-

hemmin, kun alkoi ensimmäinen maailmansota, se vahvistui täydellisesti todeksi, kun koko bolševikkien duumaryhmä karkotettiin Siperiaan.

„Helmikuun” neuvottelukokous pidettiin Lubomirskinkadulla, Vladimir Iljitšin asunnossa. Pieniin huoneisiin tuli epätavallisen suuri määrä tovereita.

Neuvottelukokouksen huomion keskeisimpänä kohteena olivat päivántärkeät kysymykset: vallankumouksellinen nousu Venäjällä, lakkoliikkeen kärjistyminen, bolševikkien duumaryhmän taktiikka, puolueen illegaalisten järjestöjen lujittaminen, suhtautuminen likvidaattoreihin, sosialidemokratian „kansalliset” järjestöt.

Puolueen toimihenkilöiden saapuminen Venäjältä muodostui suureksi juhlaaksi Vladimir Iljitšille. Hän oli jälleen läheisessä ympäristössä, oli erittäin vilkas ja iloinen, neuvotteluista vapaana aikana keskusteli kauan jokaisen saapuneen toverin kanssa erikseen tehden samalla tuttavuutta. Vladimir Iljitšillä oli erikoinen kyky suunnata lyhyiden kysymysten avulla keskustelu toivomaansa uomaan ja saada selville häntä kiinnostavan kysymyksen perussisältö.

Konspiratiivisia näkökantoja silmälläpitäen päätettiin sijoittaa saapuneet toverit mahdollisuuksien mukaan yksityisasuntoihin. Vain muutamat menivät hotelleihin. Enemmistö sijoitettiin asumaan paikallisten työläisten luo. Krakovan työläiset olivat suurimmalta osaltaan internationaalisia mielialaltaan ja auttoivat mielellään venäläisiä tovereita, mitä, tulkoon mainituksi, ei voitu sanoa Galitsian sosialidemokraattien johtajista.

\* \* \*

Toveriden matkustettua siirtokuntamme elämässä koitti hiljaisuus. Kaikki alkoi kulkea entistä latuaan. Alkoivat jälleen illalliset kohtauksemme ja keskustelumme. Vladimir Iljitš syvenyi jokapäiväiseen työhönsä. Hän seurasi tarkasti bolševikkien duumaryhmän toimintaa ja laati teesejä ryhmän jäsenten puheita varten. Perushuomionsa hän edelleenkin kiinnitti „Pravdaan”.

Oli hetkiä, jolloin yleensä elämänhaluinen Vladimir Iljitš muuttui mielteliäksi. Hän asteli sanatonna pitkin huonetta, välistä pysähtyi ikkunan luo ja katseli kauan pelloille, joiden takana kulki Venäjän raja. Tuntui, että hänen ajatuksensa pyrkivät lentämään rajan yli, kotimaahan, joka siihen aikaan oli hänelle saavuttamattomissa.

Kevään koittaessa aloimme useammin käydä retkillä Krakovan lähiympäristössä. Haaveilimme muutaman päivän matkaa Tatra-vuoristoon, mutta Vladimir Iljitš ei voinut mitenkään löytää sitä varten aikaa. Hän teki kovin paljon työtä, ja iltaisin,

kun keittiöön kokoontuivat muut siirtokunnan jäsenet, hän jäi huoneeseensa.

Nadežda Konstantinovnan terveys huononi: alkoi usein toistua kiihtynyt sydämentykytys, ilmaantui muitakin Basedowin taudin oireita. Vladimir Iljitš huolestui. Nadežda Konstantinovna ei tahtonut kääntyä lääkärin puoleen. Vihdoin onnistuttiin yhteisvoimin saamaan hänet suostumaan, ja Nadežda Konstantinovna lähti Krakovan erään parhaimman hermolääkärin luo. Lääkäri kehotti matkustamaan muutamaksi kuukaudeksi vuoristoon.

Pohdittiin kauan kysymystä, mihin matkustaa. Loppujen lopuksi päätettiin lähteä Korkeiden Tatra-vuorten juurella sijaitsevaan Poroninin kylään. Ilmaston suhteen Poronin sopi Nadežda Konstantinovnan hoidolle. Siellä oli sitä paitsi edellytykset rauhallista työtä varten ja se etuisuus, että elämä oli huokeaa.

Vladimir Iljitšiä huolestutti, etteikö siirtyminen Poroniniin vaikuttaisi hänen yhteyksiinsä Pietariin, ja hän pyysi minua ottamaan selvää kaikesta, mikä koski postiliikennettä. Selvisi, että oli lähetettävä kirjeet vain muutamaa tuntia aikaisemmin, jotta ne joutuisivat samaan junaan, jolla Vladimir Iljitš lähetti kirjeitä Krakovasta. Se sopi hänelle täydellisesti.

Poronin liittyi tosiasiallisesti tunnettuun Zakopanen kylpylään, joka oli puolalaisen intelligenssin, ylioppilasnuorison ja poliittisten maanpakolaisten pidetty kesänviettopaikka. Tuttavista siellä asuivat toveri Vigilev (myöhemmin neuvostolähettiläs Puolassa), tohtori Bžiezinsky (entinen narodnajavoljalainen), tohtori Dlusky (keuhkotautiparantolan johtaja), kirjailija Sieroszewsky, johon tutustuin 1905 Varsovan vankilassa. Päivisin suurin osa turisteja meni vuoristoon ja Zakopane näytti autiolta. Iltaisin kaikki vilkastui. Lukuisat kahvilat täyttyivät mitä kirjavimmasta yleisöstä. Niissä käytiin loppumattomia väittelyjä politiikkaa ja kirjallisuutta koskevista aiheista.

Paikallinen väestö oli niinsanottuja gorallyja. He muodostivat puolalaisten vuoristolaisten omintakeisen tyyppin. He olivat kookkaita, laihoja ja pukeutuivat värikuvioisiin koruommentuihin valkeisiin kort-kankaisiin pukuihin. Housut olivat tiukat jalan mukaiset, toiselle olalle heitetyt takit, jotka olivat samaa kangasta, muistuttivat husaarin viittaa. Monet gorallyt olivat ammattioppaita. Retkistä vapaan aikansa he viettivät kahviloissa keskustellen turistien kanssa, jättäen naisten tehtäväksi talous- ja peltotyöt.

Vladimir Iljitš suhtautui paheksuvasti tuohon „kahvitteluun”, niinkuin hän nimitti sitä veljeilyä, joka demoralisoi vuoristolaisia. Häntä itseään „kahvittelu” ei kiinnostanut, ja hän poikkesi Zakopanessa vain matkalla vuoristoon.

Tatran luonto erosi Vladimir Iljitšille tutuista Sveitsin Alpeista. Täällä ei ollut nurmivyöhykettä, joka Alpeilla kohosi tuhannen metriä merenpinnan yläpuolelle. Tatralla alkoi jo tuhannen metrin korkeudella kapea vyöhyke kivulloista matalaa havumetsää. Ja sitten välittömästi alkoivatkin aivan paljaat kalliot. Nousu huipulle oli paikotellen kovin jyrkkä, jotenka vain kokeneet matkailijat pystyivät kiipeämään sinne kallioon hakattujen rautaisten kahvojen avulla.

Vladimir Iljitš piti arvossa sitä, että erotuksena Sveitsin Alpeista Tatralla voitiin yhdessä tai parissa päivässä kiivetä mille huipulle tahansa. Tatralla ei ollut silloin hotelleja, köysirataa eikä muistoesineitä kaupittelevia myyntikojuja, jotka tavallisesti ihmetyttivät mauttomuudellaan ja äitelyydellään. Muutamissa laaksoissa oli alkeellisia matkailumajoja — shroniskoja, joissa oli puulavitsat olkipatjoineen. Niissä ei useinkaan ollut vahteja, ja turisteilla oli mahdollisuus isännöidä itsenäisesti, käyttää polttopuita jne. Vain Morskoje Oko järvelle oli tehty maantie ja sijaitsi vuoriston ainoa hotelli.

Sveitsin Alppien kulttuuri, kun siellä sai ajaa köysirataa monille vuorenhuipuille, ei viehättänyt Vladimir Iljitšiä. Vuoristoretkien suurimpana ihanuutena hän piti kiipeämisvaikeuksien voittamista ja monipuolisia vaikutelmia, joita tarjosi vuorille kiipeäminen sinänsä.

Uljanovit vuokrasivat maalaistalon, jossa oli kuistikko ja ullakkohuone ja joka sijaitsi Poroninin ja Czarny Dunaiec nimisen naapurikylän rajalla. Talon emäntä Tereza Skupen asui toisessa talossa, syrjemmällä. Uljanovien vuokraama pikku talo oli kedon keskellä pari sataa metriä maantieltä, pienen kukkulan juurella. Alakerrassa oli kaksi suurta huonetta. Toiseen niistä he laittoivat Vladimir Iljitšin ja Nadežda Konstantinovnan makuuhuoneen; se oli samalla myös Vladimir Iljitšin työhuoneena. Toisessa huoneessa asui Nadežda Konstantinovnan äiti Jelizaveta Vasiljevna, joka 1913 saapui Venäjältä heidän luokseen. Talossa oli iso parveke, jota pitkin päästiin avaraan keittiöön. Se oli Nadežda Konstantinovnan työhuone ja samalla „vastaanottohuone”, minne usein iltaisin kokoontuivat Poroninissa asuneet toverit. Yläkertaan sijoitautui myöhemmin asumaan Siperiasta karannut toveri Tihomirnov.

Minun asuntoni sijaitsi lähellä asemaa, noin puolen kilometrin päässä Uljanovien talosta. Kauempana Zakopaneen päin oli Poroninin keskus — posti ja myymälöitä. Siirtokuntamme muut jäsenet asuivat Dunaiecin toisella rannalla.

Poroninissa Vladimir Iljitš heräsi kello seitsemän tienoissa ja meni tavallisesti uimaan Dunaiec-jokeen. Nopeavirtainen vuoristojoki oli yleensä matala, mutta Skupenin talon luota me

löysimme melko syvän paikan, jossa voitiin jopa uidakin. Rannalla kasvava pensainkko oli uimassa kävijöiden suojana maantieltä.

Aamiaisen jälkeen Vladimir Iljitš ryhtyi työhön, ja työskenteli kello seitsemään illalla, tehden vain pienen päivällistauon. Vladimir Iljitš työskenteli huoneessa suuren pöydän ääressä, joka sijaitti kahden ikkunan välissä. Joskus hyvällä säällä hän meni tekemään työtä talon lähellä sijaitsevalle kukkulalle, mistä avautui laaja näköala Tatalle.

— Tämä näköala,— sanoi hän,— ei suinkaan hajoita huomiota vaan auttaa keskittymään.

Sähkövaloa ei silloin Poroninissa ollut. Oli vaikeaa tehdä työtä pienen öljylampun valossa. Sen vuoksi Vladimir Iljitš yritti päättää työnsä valoisaan aikaan. Noin seitsemän tienoissa hän vei kirjeet asemalle ja suoritti sitten pienen kävely- tai pyöräilymatkan. Kävelymatkan hän teki tavallisesti kukkuloilla, jotka kulkivat pitkin laaksoa, missä sijaittivat Poronin, Czarny Dunaiec ja kihlakuntakeskukseen Nowy Targiin johtavan tien varrella olevat muut kylät. Pyörällä voitiin ajaa Nowy Targiin, Zakopaneen tai Bukovinan kylään päin Tatra-vuorten suuntaan kulkevaa kylätietä pitkin.

Me, pieni toveriryhmä, kokoonnuimme usein iltaisin Uljanoveille. Käytiin vilkkaita keskusteluja päivänpolttavista poliittisista aiheista. Nadežda Konstantinovna ei aina ottanut niihin osaa: hän istui syrjemmällä ja lopeteli kirjeiden kirjoittamista.

Vladimir Iljitš oli tavallisesti vilkas, hän laski sukkeluuksia ja usein teki hyväntahtoisesti pilaa „mummosta”, Jelizaveta Vasiljevna, valikoiden aiheita, jotka olisivat saaneet häneltä vastaväitteitä. Heidän väliset suhteensa olivat erittäin ystävälliset. Vladimir Iljitš kunnioitti ja suhtautui lempeästi Jelizaveta Vasiljevnan eräisiin heikkouksiin. Jelizaveta Vasiljevna oli ylpeä Vladimir Iljitsistä, mutta se ei estänyt häntä „torumasta” Vladimir Iljitsiä tämän „elämän epäkäytännöllisyyden vuoksi”.

Vladimir Iljitš kehotti usein jotakuta läsnäolleista pelaamaan šakkia. Hän pelasi kovin keskittyneesti ja harvoin jätti rankaisematta vastapelurin laiminlyönit. Jos hänen asemansa muodostui luonteeltaan uhkaavaksi, niin hän muuttui vakavaksi, lakkasi laskemasta leikkiä, mietti ja löysi usein ulospääsyn vaikeasta asemasta. Sivustakatsojat käsittivät hänen hymystään, että hän oli jo päässyt pulasta. Hävitessään hän tunnusti hyväsydämissä tappionsa ja selitti, mikä oli hänen perusvirheensä, ja antoi kunnioituksensa vastapelurin onnistuneelle sommitelmalle. Minä pelasin heikommin kuin Vladimir Iljitš ja tunsin suurta tyydytystä, kun onnistuin voittamaan. Enemmistö meistä oli heikosti perillä šakkiteorioista, ja se teki pelimme monipuolisemmiksi ja omintakeisemmiksi.

\* \* \*

Vastoin odotuksia ei vuoristoilmasto parantanut Nadežda Konstantinovnan terveyttä. Kiihtyneet sydämentykytykset toistuivat yhä useammin ja voimistuivat muutkin Basedowin taudin oireet. Hän lakkasi kokonaan osallistumasta retkiimme. Vladimir Iljitš keskusteli useamman kerran kanssani tämän johdosta. Lopulta tehtiin johtopäätös, että on tarkoituksenmukaisinta kääntyä silloin tunnetun kilpirauhastautien erikoistuntijan professori Kocherin puoleen. Sitä varten oli matkustettava Sveitsiin, Bernin kaupunkiin. Vladimir Iljitš ei tahtonut laskea Nadežda Konstantinovnaa yksin niin pitkälle matkalle ja päätti lähteä hänen kanssaan. Se vaati arvokkaan ajan uhraamista ja oli vaikea aineellisilta näkökannoilta katsottuna. Mutta Vladimir Iljitš ei epäröinyt. Sen vahingon, joka aiheutuisi matkan johdosta työlle, hän päätti korvata lujittamalla rajantakaisia puolueosastoja käymällä niissä matkansa aikana. Samalla hän päätti pitää referaatteja Wienissä ja muissa Sveitsin kaupungeissa, mikä ratkaisi osaksi myös aineellisen kysymyksen.

Jelizaveta Vasiljevna oli jo seitsemänkymmentä vuotias, ja hän oli melko avuton. Uljanovit eivät rohjenneet jättää häntä yksin. Vladimir Iljitš pyysi minua siirtymään heidän asuntoonsa siksi aikaa, kunnes he ovat poissa, johon minä tietysti suostuin.

Puolitoista kuukautta kestäneen poissaolon jälkeen Uljanovit palasivat Poroniniin tyytyväisinä matkan tuloksista. Nadežda Konstantinovnan terveydentila parani huomattavasti hänelle tehdyn leikkauksen jälkeen, kiihtyneet sydämentykytykset menivät ohi ja hän voimistui. Vaikka Kocher olikin määrännyt pidättymään työstä ensi aikoina, Nadežda Konstantinovna pyrki nopeammin käymään käsiksi varsinaiseen työhönsä. Vladimir Iljitšin pyynnöt eivät vaikuttaneet. Hän yritti useamman kerran turvautua minun „lääkäriin” arvovaltaani, muttei sekään auttanut kauan. Lopulta Nadežda Konstantinovna nosti kapinan ja sanoi, että hän on täysin terve eikä tarvitse mitään lääkärin neuvoja. Ainoa kompromissi, johon hän taipui, edellytti, että hän suostui luopumaan retkistä korkealle vuoristoon.

\* \* \*

Kun vain työ tarjosi tilaisuuden, niin Vladimir Iljitš säästi päivän tai pari vuoristoretkiä varten. Hän oli erittäin kestävä turisti. Minä, joka olin 10 vuotta häntä nuorempi, joskus tuskin ehdin pysyä hänen rinnallaan. Ja loput Poroninin siirtokuntamme jäsenistä, joita oli vaikea saada liikkeelle, kieltäytyivät vaikeimmista retkistä.

Erikoisesti jäi mieleeni nousu Rysy vuorelle kohta Vladimir Iljitšin palattua Sveitsistä. Pienenä ryhmänä lähdimme kirkkaana aamuna Zakopaneen.

Erikoisitta ponnistuksitta pääsimme luonnonihanaan Halia Gonsienicowan laaksoon. Sen keskellä, pienessä kuopassa, jota korkeat kalliot ympäröivät joka puolelta, oli tunnettu ja muita useammin vierailtu Czarny Staw (Musta järvi) ja sen lähellä shronisko, missä koko päivän paloi hellassa valkea ja kattilassa kiehua kohisi vesi.

Menimme kalliolle shroniskon luokse ja järjestimme siellä teenjuonnin. Eräät matkatovereistamme kävivät kalliolle pitkälleen ja polttelivat savukkeita. Me Vladimir Iljitšin kanssa, jotka emme polttaneet tupakkaa, menimme järvelle. Sen vesi, joka näytti kauempaa katsottuna mustalta kallioiden kuvastuessa sen kalvosta, oli todella tavattoman kirkasta. Syvällä pohjassa näkyi selvästi kiviä ja vesikasveja.

Levättyämme tunnin lähdimme Zawratin vuorenharjalle. Kohta polku päättyi. Oli kiivettävä kallioita. Jyrkimmissä paikoissa oli kallioon hakattu rautaisia kahvoja kiipeämisen helpottamiseksi. Niistä pidellen aloimmekin varovasti kiivetä ylös.

Vuoren harjalta avautuva näköala palkitsi meille nousun vaikeudet. Sieltä avautui toisaalta näköala Halia Gonsienicowaan ja Czarny Stowille ja toisaalta ihanaan pitkähköön laaksoon ja edelleen Korkean Tatran vuoriharjanteille. Laaksossa kiilsivät helminä viisi pientä järveä.

— Meidän kannatti kiivetä tänne! — sanoi Vladimir Iljitš.

Laskeutuminen harjanteelta oli verrattain helppoa. Kohta pääsimme polulle, joka tasaisesti mutkitellen vei loivasti alas. Laaksossa menimme eräälle mainituista viidestä järvestä, virkistimme itseämme sen miltei jääkylmällä vedellä ja jatkoimme matkaa.

Laaksossa sijaitsi vielä yksi shronisko. Emme pysähtyneet sinne, koska tahdoimme nopeammin päästä sen päivän retkemme päämäärään — Morskoje Oko järvelle. Ylitimme laakson, jonka jälkeen alkoi toinen, matala harjanne: sinne johti hyvä polku. Kohta olimmekin harjulla, mistä avautui näköala vieläkin mielenkiintoisempaan laaksoon, jonka pohjassa näkyi kallioiden keskellä järvi. Se todellakin näytti silmältä, joka oli syvällä kuopassaan.

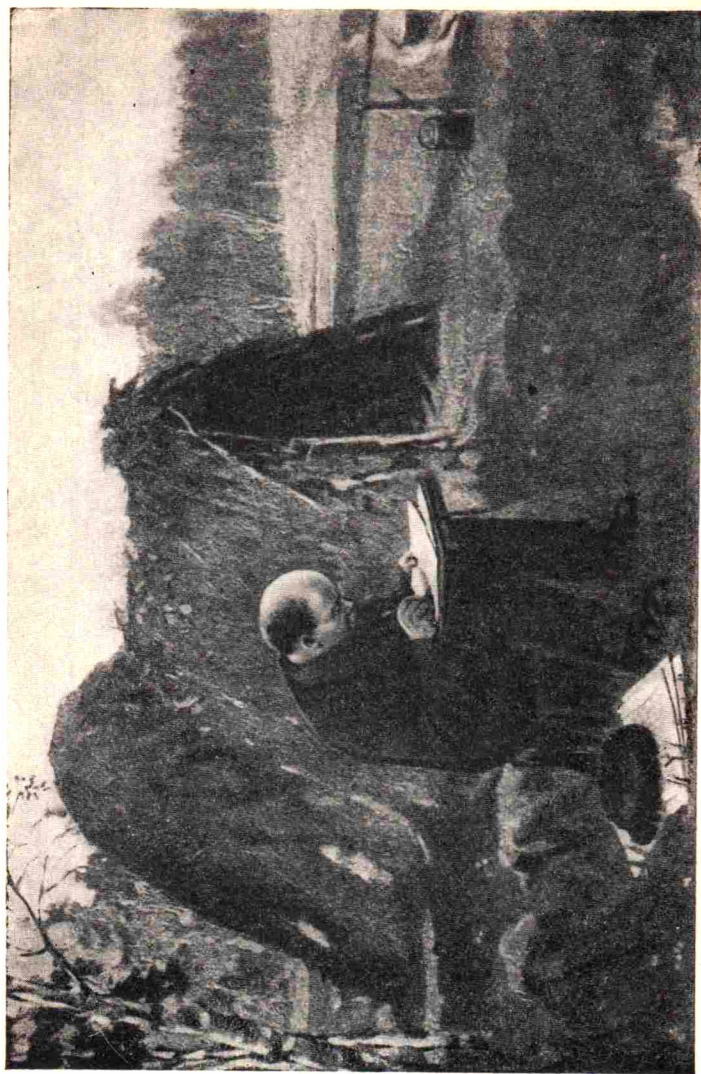
Aamulla osa seurueestamme, jonka olivat säikäyttäneet jutut nousun vaikeuksista Rysy vuorelle, katsoi paremmaksi palata kotiin, mutta me Vladimir Iljitšin kanssa päätimme viedä loppuun jo ennakolta hahmotellun suunnitelman.

Nousu osoittautui odotettua helpommaksi, mutta oli silti kovin väsyttävä ja yksitoikkoinen. Polku teki pieniä mutkia jyrkällä vuorenrinteellä. Katsoessamme taakse me näimme yhtä-





V. I. Lenin.  
*Valokuva, 1917.*



V. I. Lenin lehtimajan luona.  
*Taiteilija M. Sokolovin taulusta.*

mittaa laajenevan vuoriharjannemaiseman ja alhaalla ihan pieneltä näyttävän Morskoje Okon. Vladimir Iljitš pysähtyi muutama kerran ja yritti ottaa selvää eräistä vuorenhuipuista, jotka olivat täältä katsottuina aivan toisen näköisiä kuin Poroninista nähtyinä.

Olimme päässeet jo miltei huipulle. Edessä oli lyhyt, mutta vaikein osa matkasta. Yhteys Rysy vuoreen ikään kuin katkesi. Jonkin metrin päässä näimme selvästi polun, joka vei huipulle. Mutta päästäkseen polulle oli kuljettava terävää, satulan muotoista harjannetta pitkin, jonka reunat laskeutuivat miltei suorana seinänä syviin kuiluihin. Katselimme eri puolille. Vladimir Iljitš pysähtyi keskellä harjannetta, mutta sitten lähti liikkeelle ja pääsi luokseni. Osoittautui, että hän oli katsonut alas sopimattomaan aikaan ja häntä oli alkanut pyörryttää, mutta hän oli kuitenkin saanut pyörrytyksen nopeasti menemään ohi.

Olimme vuoren huipulla. Edessämme oli avara vuoristo-maisema.

Istuimme siellä noin tunnin, levähdimme, söimme mukaamme otetut eväät ja aloimme valmistautua alaslaskuun.

Pelätessäni, että pyörtymiskohtaus voi ehkä toistua harjanteella, ehdotin toista paluutietä verukkeella, että siellä on uusia näköaloja. Vladimir Iljitš arvasi heti luovimiseni ja sanoi terävästi:

— Ei saa peljätä vaikeuksia! On osattava ne voittaa! — Ja näin sanoen lähti laskeutumaan alas ja pääsi nopeasti ja onnistuneesti harjanteen yli.

Ilman mitään kommelluksia laskeuduimme laaksoon tyytyväisinä päättäneeseen retkeemme.

\* \* \*

Syyskuun lopulla (vanhaa ajanlaskua) 1913 oli Poroninissa erikoisen vilkasta. Siellä alkoi VSDTP:n Keskuskomitean neuvottelukokous puolueyöntekijäin osanotolla.

Neuvottelukokouksen järjestäminen Poroninissa oli paljon yksinkertaisempaa kuin Krakovassa. Sinne saapui usein muutamaksi päiväksi turisteja eikä kukaan kiinnittänyt huomiota uusiin ihmisiin. Enemmistö saapuneista pysähtyi Hutan täysihoitolaan (nyt tässä talossa on V. I. Leninin museo). Neuvottelukokous pidettiin Vladimir Iljitšin asunnossa, Tereza Skupenin talossa. Tsaarin ohranan harhauttamiseksi sitä nimitettiin virallisesti „kesäneuvotteluksi”. Tästä varovaisuudesta huolimatta tsaarin ohrana sai mitä tarkimmat tiedot neuvottelukokouksesta, sillä sen osanottajien joukossa osoittautui olleen kaksi myöhemmin paljastettua provokaattoria — Malinovski ja Lobov.

Lokakuun lopulla Uljanovit siirtyivät Poroninista Krakovaan. He sijoittautuivat asumaan samalle Lubomirskinkadulle kuin edellisenäkin vuonna, mutta toiseen taloon. Elämä alkoi jälleen sujua entiseen tapaansa.

Suurena merkkitapahtumana Krakovan poliittisessa elämässä siihen aikaan oli maaliskuun 8 (21) päivänä 1914 Vladimir Iljitšin pitämä selostus. Tilaisuuden oli järjestänyt edistysmielinen ylioppilasjärjestö „Spuinia” („Liitto”). Selostus veti puoleensa erilaisten puoluevirtausten kannattajia. „Spuinian” avara sali oli täynnä ääriään myöten.

Näin ensi kertaa Vladimir Iljitšin pitämässä selostusta suuressa kokouksessa, ja sen tähden tuo selostus on painunut erikoisesti mieleeni. Vladimir Iljitš aloitti selostuksen sillä rauhallisella äänensävyllä, millä hän tavallisesti puhui kotona. Ääntään korottamatta ja ilman mitään puhujien ammattikeinoja hän heti johdatti kuulijakunnan hahmotellun aiheen sisältöön. Analysoiden Venäjän poliittisia ja taloudellisia oloja hän viittasi kapitalismin kehityksen kiertämättömyyteen ja tähän prosessiin liittyvän työväenliikkeen kasvuun. Hänelle ominaisella tavalla lyhyesti ja selvästi selittämällä ajatuksensa hän kuvasi proletariaatin osuutta vallankumousliikkeessä yleensä ja muun muassa Venäjän oloissa. Sitten Vladimir Iljitš tähdensi kaikkien itsevaltiuden sortamien kansallisuuksien proletariaatin yksimielisen taistelun välttämättömyyttä. Siirryttyään kansallisuuskysymykseen hän kehitteli näkökantaansa kaikkien kansakuntien itsemääräämisoikeudesta aina kansallisten valtioiden muodostamiseen asti.

Kaksi tuntia kestänyttä selostusta kuunneltiin jännittyneellä huomiolla. Suurimmalle osalle kuuntelijoita sen perusmääritelmät olivat aivan uusia. Ne aiheuttivat lukuisia kysymyksiä, joihin Vladimir Iljitš vastasi lyhyesti ja selvästi.

Alkoj vilkas väittely, joka kesti kolme iltaa. Vladimir Iljitšin perusteet aiheuttivat vastaväitteitä sekä PSP:n niinsanotun vallankumouksellisen puolueyhjän jäsenten että myös Puolan ja Liettuan Sosialidemokratian jäsenten taholta.

Väittelystä esille tulleita kysymyksiä pohdittiin sitten usein iltaisin Uljanoveilla. Noiden keskustelujen aikana V. I. Lenin selitti minulle työväenliikkeen internationalismin perusperiaatteita, jolle internationalismille on vierasta kaikenlainen natsionalistinen hapatus, teki analyysin natsionalismin ilmenemisestä sen mitä erilaisimmista muodoista. Erikoisen ankarasti hän tuomitsi jok’ikisen juutalaisvastaisen ilmauksen.

— Juutalaisvastaisuuden pieninkin vivahte,— sanoi Vladimir Iljitš,— todistaa sitä ilmaisevan ryhmän tai erillisen henkilön taantumuksellisuutta.

Toisaalta hän tuomitsi ankarasti bundilaisia heidän pyrkimyksestään eristää juutalaisten työväenliikkeen muihin kansalli-

suuksiin kuuluvien työläisten taistelusta. Bundilaisten kantaa hän piti vahingollisena ei vain työväenliikkeen yhtenäisyyden välttämättömyyden näkökannalta katsottuna, vaan myös ideologisesti.

— Nämä tendenssit,— puhui hän,— on lakaistava pois työväenliikkeestä, sillä ne ovat juuresta jaksaaen ristiriidassa työväen solidaarisuusaatteen kanssa.

\* \* \*

Toukokuussa 1914 koko siirtokuntamme palasi jälleen Poroniniin. Vladimir Iljitš vakuuttautui, että hän voi siellä työskennellä yhtä hyvin kuin Krakovassa ja että siellä voi paremmin järjestää neuvottelukokouksia kuin Krakovassa.

Poroninissa kävi Vladimir Iljitšin luona melko paljon tovereita Venäjältä. Vilkkaana ja elämänhaluisena hän samoili kauan heidän kanssaan Poroninin lähiseuduilla antaen tällöin ohjeita ja saaden tietoja paikkakunnilla vallitsevasta asiaintilasta.

Oli käynnissä tarmokas valmistautuminen vuoromukaiseen puolueen edustajakokoukseen. Mutta sitä ei onnistuttu kutsuamaan koolle: alkoi imperialistinen maailmansota, joka ei voinut olla vaikuttamatta meidän, sitä nykyä „vihollisen” alueella asuvien Venäjän kansalaisten asemaan. Sitä ei kukaan meistä jotenkaan tullut ajatelleeksi. Ajattelimme muita asioita.

Yhteydet Venäjälle katkesivat. Vladimir Iljitš kulki vaite-  
liana pitkin huonetta, kun tulin erään kerran hänen luokseen. Toverit olivat koolla. Hän yhtäkkiä pysähtyi ja virkkoi:

— On hinnalla millä hyvänsä löydettävä uusia keinoja työn jatkamiseksi sodan oloissa. Ennen kaikkea on Sveitsissä ja Ruotsissa asuvien tovereiden kautta saatava nopeammin yhteys Venäjälle. Jo tänään kirjoitamme heille. On hinnalla millä hyvänsä saatava palautetuksi säännölliset yhteydet Pietariin.

Vladimir Iljitš näki selvästi tapahtumien kulun. Hän selitti meille:

— Jos verrattain lyhyt sota Japania vastaan, jota käytiin Kauko-Idässä, kuohutti niin kovasti joukkoja, niin nykyinen sota, joka on paljon vakavampi ja jota sitä paitsi käydään lähempänä Venäjän elintärkeitä keskuksia, ei voi olla johtamatta vallankumoukseen.

Hän jatkoi edelleen:

— Japanin sodan jälkeen Venäjän armeijassa ei ole tapahtunut mitään muutoksia. Sama kyvytön upseeristo, samanlainen kenraalikunta, samanlaiset intendentit, samanlainen aseistuksen alhainen taso. Koko miehuullisuudestaan ja urhoollisuudestaan huolimatta venäläinen sotamies ei tällaisessa tilanteessa voi saada paljoakaan aikaan.

Tuntui, että toisaalta sota lähentää Venäjän vallankumousta, mutta toisaalta se, ainakin sinä ajankohtana, oli irroittanut Leninin vallankumouksellisesta käytännöstä. Muuttuneesta tilanteesta piittaamatta Vladimir Iljitš jatkoi teoreettista työtään. Hän kirjoitti artikkelin K. Marxista Granatin tietosanakirjaa varten, tutki aineistoa agraarikysymyksestä, hahmotteli uusia teoksia sodan antamista aiheista.

Kaksi kertaa päivässä, sanomalehtien saapuessa, kaikki kokoontuivat postiin. Siellä pohdittiin viime tiedotuksia.

Vladimir Iljitš ei kuulunut niiden optimistien joukkoon, jotka olettivat sodan päättyvän muutamassa viikossa.

— Sota tulee olemaan sitkeä,— sanoi hän,— kummallakin puolella on paljon sotavaroja ja suuri miesvahvuus. Kapitalistit pakottavat hallituksensa käymään sotaa vastapuolen täydelliseen nääntymiseen asti.

Vladimir Iljitš seurasi erittäin tarkkaavaisesti sotaa käyvien maiden työläisten mielialoja koskevia tiedotuksia. Suurella kärsimättömyydellä hän odotti tietoja Saksan valtiopäivien istunnoista, kun sen oli käsiteltävä sotabudjetti. Istunnossa tulisi määritellyksi Saksan sosialidemokraattien kanta. Vladimir Iljitš luotti heihin enemmän kuin Ranskan sosialisteihin: olivathan saksalaiset sosialidemokraatit esiintyneet niin varmasti sotaa vastaan Bazelin Kansainvälisessä sosialistisessa kongressissa.

Ikäjoiksi on jäänyt mieleeni päivä, jolloin saatiin tieto, että saksalaiset sosialidemokraatit olivat yksimielisesti äänestäneet sotabudjettia, jonka Saksan hallitus oli ehdottanut. Elokuun 5 päivän aamulla ajoin asemalle vastaanottamaan aamujunaa, jolla Poroniniin saapuivat Krakovalaiset sanomalehdet. Niissä olisi pitänyt olla tiedotus aattona pidetystä Saksan valtiopäivien istunnosta. Otin lehden ja luin: „Valtiopäivät hyväksyneet sotilasbudjetin yksimielisesti”. Ajoin heti Vladimir Iljitšin luo ja kerroin kiihtyneenä hänelle tämän uutisen.

— Se on mahdotonta! — huudahti hän.— Olette ehkä väärin käsittänyt sähkeen puolalaisen tekstin.

Näytin hänelle sanomalehden, jossa oli julkaistu lyhyt sähke, joka ei herättänyt epäilyksiä. Se ei saanut häntä vakuuttuneeksi. Kutuimme Nadežda Konstantinovnan. Hänen puolan kielen taitoonsa Vladimir Iljitš suhtautui suurella luottamuksella. Nadežda Konstantinovna varmisti oikeaksi minun käännökseni.

Vladimir Iljitš aivan heti oivalsi, mikä historiallinen merkitys oli oleva tuolla kansainvälisen työväenliikkeen kavalluksella, jonka Saksan sosialidemokratian johtajat olivat tehneet.

— Se on II Internationalen loppu,— virkahti hän ja lisäsi: — Tästä päivästä lakkaan olemasta sosialidemokraatti ja olen kommunisti.

Emme antaneet merkitystä tuolle häneltä livahtaneelle lauseelle. Sitten kävi selväksi, että V. I. Lenin jo silloin hautoi ajatusta III, Kommunistisesta, Internationalesta.

Vladimir Iljitš oli muutamia päiviä jotenkin sulkeutunut. Nähtävästi hän teki suurta sisäistä työtä. Hän käsitti, että oli ryhdyttävä vakaviin toimenpiteisiin. Hänelle ominaisella päättäväisyydellä tärkeissä, periaatteellisissa kysymyksissä hän ei epäröinyt lähtiessään kulkemaan kansainvälisen sosialistisen liikkeen yleisesti tunnustettuja auktoriteetteja vastaan ja julistaessaan vallankumouksellisen kehotuksen kaikkien sotaa käyvien maiden työläisten säälimättömästä taistelusta hallituksiaan vastaan, imperialistisen sodan muuttamiseksi kansalaissodaksi.

\* \* \*

Asuessaan Itävalta-Unkarin keisarikunnassa, joka kävi sotaa Venäjää vastaan, Vladimir Iljitšillä ei ollut mahdollisuutta kehittää laajaksi työtä sotaa käyvien maiden proletariaatin vallankumouksellisten kerrosten yhteenliittämiseksi. Oli matkustettava johonkin puolueettomaan maahan, mistä olisi voitu olla yhteydessä Venäjälle ja muiden maiden työväenjärjestöihin. Se oli tavattoman vaikea asia, sillä sotaa käyvien maiden hallitukset eivät laskeneet pois maasta vastapuolen kansalaisia.

Odottamaton tilaisuus tuli Vladimir Iljitšin avuksi.

Sattui mitä tyhmin tapaus. Sotapsykoosi vierähti Galitsian syrjäkylään Poroniniinkin. Paikallisen papin yllyttäminä talonpojat alkoivat seurata „moskalien” ryhmää. Joku takapajuinen talonpoikaisnainen havaitsi „kauhean asian”: eräs „moskali” käymällä ja kirjoittaa siellä jotain — nähtävästi piirustaa Poroninin strategista kaavaa. Paikallinen santarmi, jolle talonpoikaisnainen oli kertonut näkemästään, suoritti kotitarkastuksen Vladimir Iljitšin asunnossa. Löytämättä mitään epäilyttävää paitsi hänelle käsittämättömiä numerotaulukoita ja vanhan revolverin hän kehotti Vladimir Iljitšiä lähtemään hänen mukanaan seuraavana päivänä Nowy Targin naapurikaupunkiin.

Santarmin poistuttua Vladimir Iljitš tuli luokseni polkupyörällä. Oli selvää, että juttu voi saada epäsuotuisan käänteen. Oli heti saatava tukea vaikutusvaltaisilta paikallisilta kansalaisilta, jotka olivat tietoisia Vladimir Iljitšin toiminnasta. Alettiin valikoida sopivia henkilöitä ja päädyttiin minulle hyvin tuttuun Zakopanen suuren parantolan johtajaan tohtori Dluskyyn. Hän oli aikoinaan osallistunut vallankumousliikkeeseen eikä voinut olla tuntematta Vladimir Iljitšiä kirjallisuuden alalla.

Pitemmittä puheitta istuimme pyörille ja ajoimme parantolaan, joka sijaitsi neljän viiden kilometrin päässä Zakopanesta. Dlusky otti meidät vastaan erittäin kohteliaasti. Hän oli iloinen

saadessaan sattumalta tutustua Vladimir Iljitšiin ja epäröimättä suostui menemään Vladimir Iljitšistä takuuseen Nowy Targin starostan (kihlakunnan päällikön) edessä ja uskoi nopeasti järjestävänsä jutun, jos... jos sitä ei ole vielä luovutettu sotilasviranomaisille.

Palattuamme onnistuneesti Poroniniin me erosimme. Vladimir Iljitš meni tovereiden luo varoittamaan heitä tapahtuneesta ja päättämään siitä kuinka oli meneteltävä; minä lähdin kirjailija Kasproviczin luo saamaan takeet myös hänen tuestaan. Vladimir Iljitšille sattunut tapaus huolestutti kovasti Kasproviczia. Hän sanoi, että tietysti puhuu mielellään starostalle, mutta sotilasviranomaisten puoleen ei voi kääntyä: hänen vaimonsa on venäläinen ja sitä paitsi kenraalin tytär, joten koko hänen perheensä on sotilasviranomaisten epäilyksen alaisena.

Seuraavana päivänä Vladimir Iljitš matkusti Nowy Targiin, missä hänet pidätettiin, sillä hänen juttunsa oli jo luovutettu sotilasviranomaisille.

Zakopanelaiset ystävämme eivät nyt voineet millään auttaa. Nadežda Konstantinovna ja muut toverit lähettivät useita sähköitä parlamentin sosialistisille edustajille: Marekille Krakovaan, Diamantille Lvoviin, Viktor Adlerille Wieniin. Se vaikutti. Noin kymmenen päivän kuluttua tuli Wienistä käsky Vladimir Iljitšin vapauttamisesta. Wienissä liikkui sitten huhuja Adlerin keskustelusta Itävallan pääministerin kanssa. Tämä oli kysynyt häneltä:

— Oletteko te täysin varma, että Lenin on todella Venäjän tsaarin vihollinen?

Siihen Adler oli vastannut:

— Varmaankin leppymättömämpi kuin te, teidän ylhäisyytenne.

Vladimir Iljitš sai luvan matkustaa Krakovaan ja sieltä Wieniin, missä onnistui saamaan luvan matkustaa Sveitsiin.

Muutaman viikon kuluttua minäkin lähdin Poroninista, joka oli nyt muuttunut epävieraanvaraiseksi, ja yhdessä F. J. Kon'in perheen kanssa matkustin Wieniin. Siellä sain parlamentin edustajien Ellenbochenin ja Wiktor Adlerin välityksellä myöskin luvan matkustaa Itävallasta ja joulukuussa saavuin Zürichiin.

Vladimir Iljitš asui silloin Bernissä. Hän oli saapunut sinne Nadežda Konstantinovnan kanssa elokuun 23 (syyskuun 5) päivänä 1914 ja päivän kuluttua oli kokoontunut kaupungin ulkopuolella metsässä paikallinen bolševikkien ryhmä, joka kuultuaan V. I. Leninin selostuksen, hyväksyi hänen historialliset „Teesit sodasta”.

